

Landschapsbeheer
Groningen

THUIS

in het landschap

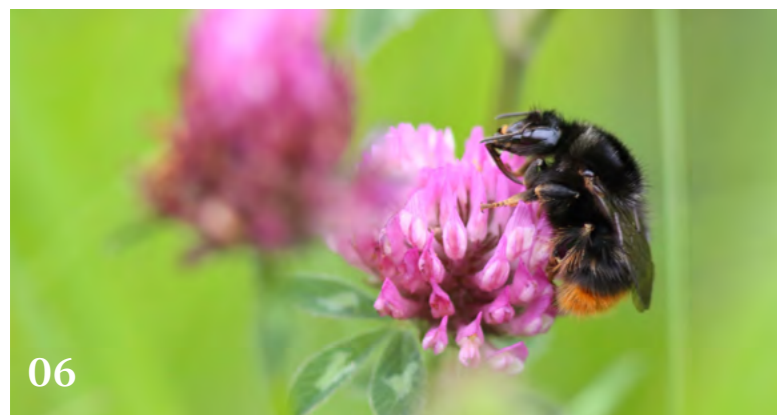
Op zoek naar de
gouden formule voor
bloeiende bermen

Een stapsgewijs
verbeterplan voor
de grashommel

SLAPERDIJKEN WORDEN WAKKER

*Mooie samenwerking voor agrarisch
natuurbeheer in Waddengebied*

Inhoud

06

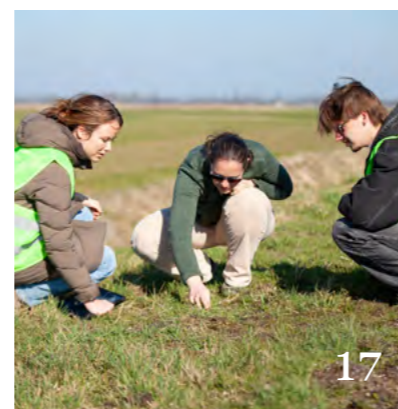
10

12

15

17

COLOFON

Jaargang 8 | mei 2026

Uitgave

Landschapsbeheer Groningen
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
(050) 534 51 99
info@landschapsbeheergroningen.nl

Redactie

Annelies Groenestein, Nynke van der Laan,
Irene Lantman, Agnes Visser,
Liesbeth Wiersma

Vormgeving

Create iD - Sandra Jonge Poerink

Fotografie

Stella Dekker, Remco Hiemstra, Irene
Lantman, Gerard Sterk, Anoula Voerman,
RO Visuals

Ontvang je het magazine voortaan liever
digitaal? Mail dan je gegevens naar
info@landschapsbeheergroningen.nl.

- 03. Voorwoord Peter Hellinga: "Samen koesteren we ons unieke landschap"
- 04. In het kort
- 06. Een stapsgewijs verbeterplan voor de grashommel
- 08. Vrijwilliger Monique over haar werk bij de zeisbrigade
- 09. Botanisch schetsboek: de Pinksterbloem
- 10. Een frisse wind voor de Groningse molens
- 12. Inwonersportret Bloeiend Perspectief: "Ik hield als kind al van die helikoptertjes"
- 14. Column ecooloog Irene Lantman: "De maaistop in mei is niet voor alle planten goed"
- 15. Slaperdijken worden wakker
- 17. Op zoek naar de gouden formule voor bloeiende bermen
- 19. Groen Talent Ilse Schouten: "GIS is de brug tussen binnen en buiten"
- 20. Tip Routebureau Groningen: de Korenbloem in Vriescheloo

Uniek landschap om te koesteren

Elke uitgave van THUIS in het landschap geeft mij een trots gevoel, want het is toch de etalage van Landschapsbeheer Groningen. Het laat me ook altijd even stilstaan bij wat we doen. THUIS brengt aardse, concrete en aanstekelijke verhalen, waar je zelf ook vaak aan kunt deelnemen, of misschien graag aan deelgenomen had. Het geeft mij in ieder geval het gevoel erbij te willen horen. Deze uitgave vormt daarop geen uitzondering.

Dat recreëren in ons Groningse thuis goed is voor je gezondheid, is wel bekend. En dat het hartstikke leuk is om er samen in te werken is ook niets nieuws. Toch kan ik dit niet vaak genoeg benadrukken. Het verhaal van vrijwilliger Monique in deze editie van THUIS bevestigt dit nog maar eens.

En dan is het cultuurlandschap van Groningen ook nog eens van unieke waarde. Lees bijvoorbeeld over de slingerende slaperdijken in het Waddengebied, of over de molens die onlosmakelijk zijn verbonden aan het Groningse landschap. Het is onze gezamenlijke opgave goed te zorgen voor het thuis van de inwoners van Groningen. En dat dit ook zo wordt ervaren door inwoners en bezoekers. Maar ook door bestuurders, die keuzes moeten maken in de vele opgaves van het landelijk gebied. Wij zetten ons hier dagelijks vol overtuiging voor in, bijvoorbeeld binnen het programma Bloeiend Perspectief.

Laat je met deze nieuwe THUIS inspireren om in ons Groningse thuis aan de slag te gaan. Als je op wat voor manier dan ook al betrokken bent, moedigen we je aan dat vooral te blijven doen. Samen koesteren we ons unieke landschap.

Veel leesplezier!

Peter Hellinga

“De slingerende
slaperdijken
vertellen het
verhaal van ons
unieke landschap”

IN HET KORT

Biodiversiteit op kerkhoven en begraafplaatsen

Biodiversiteit in het Groningse landschap en op de Groninger kerkhoven gaat hard achteruit. Hierdoor worden veel planten, bomen en dieren die van oorsprong in Groningen voorkomen met uitsterven bedreigd. Om deze reden sloegen Landschapsbeheer Groningen en Groninger Kerken de handen ineen om de biodiversiteit op deze terreinen te herstellen. Benieuwd hoe we dat hebben gedaan?

Scan de QR-code om de video te bekijken

OUDE PEKELA WINNAAR 'MOOISTE OMMETJE VAN GRONINGEN'

Oude Pekela is de winnaar van de verkiezing 'Mooiste Ommetje van Groningen'. De jury prijst de route omdat deze het unieke karakter van het veenkoloniale dorp laat zien. De route van 6 km wordt aangelegd door Landschapsbeheer Groningen. De verkiezing sluit aan bij de provinciale Loopagenda, waarin is opgenomen dat er in 2027 tien extra dorpsommetjes moeten zijn. De jury bestond uit Landschapsbeheer Groningen, Het Groninger Landschap, Groninger Dorpen en ANWB Noord-Nederland.

GROENE GIFT

Vind jij het behouden, beheren en ontwikkelen van het Groningse landschap net zo belangrijk als wij? Je hebt nu de mogelijkheid om ons te steunen met een eenmalige donatie. Wij zijn als erkend goed doel aangesloten bij het CBF en hebben de ANBI-status. Hierdoor is je gift ook aftrekbaar. Je vindt de donatieknop, en alle andere ondersteuningsmogelijkheden, op landschapsbeheergroningen.nl

Doe mee met de Nationale Natuurwerkdagen

Op 6 en 7 november is het weer zover: de Nationale Natuurwerkdagen. Ieder jaar organiseren wij dit grote vrijwilligersevenement in de provincie Groningen. Wil jij je ook inzetten voor een groene en gezonde leefomgeving? Zet het eerste weekend in november dan alvast in je agenda! Natuurlijk kun je ook al eerder aan de slag. Kijk op natuurklus.nl voor groene klussen bij jou in de buurt.

LANDSCHAPSBIOGRAFIE WESTERKWARTIER

Afgelopen februari is de Landschapsbiografie van de gemeente Westerkwartier officieel opgeleverd! Omdat het project mede mogelijk werd gemaakt door provincie Groningen, werd collega en mede-auteur Nynke van der Laan door de provincie uitgenodigd om tijdens hun jaarlijkse bustour voor provinciale medewerkers meer te vertellen over de biografie en het landschap van het Westerkwartier.

Benieuwd naar de biografie?

Scan de QR-code!

Of bestel een gedrukt exemplaar op erfgoeduitgevers.nl

NALATENSCHAP

Het is ook mogelijk om Stichting Landschapsbeheer Groningen op te nemen in een testament of legaat. Zo help je, ook als je er zelf niet meer bent, mee aan het behoud en de ontwikkeling van het streekeigen, Groningse landschap. Je vindt de informatie op onze website.

Een stapsgewijs verbeterplan voor de grashommel

Foto's: Remco Hiemstra

De grashommel (*Bombus ruderarius*) is een zeldzame bijensoort in Nederland. Deze kwetsbare soort is in de afgelopen decennia sterk achteruitgegaan in haar verspreiding. Ze komt vooral voor in Zeeland en Friesland. Lange tijd is de grashommel niet waargenomen in Groningen, maar recent is ze weer herontdekt. In het project *Grashommel Fase 1* werken we in opdracht van provincie Groningen stapsgewijs aan een verbeterplan voor de grashommel. Ook jij kan meehelpen!

Om tot een goed verbeterplan te komen, gaan we kijken op de plekken waar de grashommel eerder is waargenomen. Zo kunnen we monitoren of ze hier nog steeds voorkomt. Ook brengen we op deze plekken de omgeving in kaart, om een goed beeld te krijgen van wat de grashommel nodig heeft om goed te gedijen, en wat juist niet. We voeren het verbeterplan in samenwerking met gemeente Groningen en EIS Kenniscentrum Insecten uit.

Grashommels waarnemen

De grashommel komt voor op bloemrijke velden en bermen op kleigronden. Het is mogelijk dat de herontdekking in Groningen niet betekent dat de soort na verdwijnen weer terug is, maar dat ze nooit helemaal weg was. Want er zijn steeds meer waarnemers die deze soort goed kunnen herkennen, en actief naar ze op zoek gaan. Ook jij kan de grashommel leren herkennen. De grashommel heeft een zwart kop- en

borststuk en een oranje- of roodachtig achterlijfspunt. Vrouwjes hebben oranje- of rode haren op de achterschelen, mannetjes (darren) niet altijd. Darren zijn vrij variabel en hebben vaak lichte, olijfgroene bandjes over de basis van het achterlijf. Bij werksters zijn deze bandjes meestal onopvallender. Spot je een grashommel? Registreer deze dan vooral op waarneming.nl.

Grashommel versus steenhommels

Een grashommel lijkt op een steenhommel. Vooral de vrouwjes van de gras- en steenhommel zijn lastig te onderscheiden. Het oranje- of rode achterlijfspunt van de grashommel is lichter dan van de steenhommel. De haren op de achterschelen van grashommel vrouwjes zijn oranje- of rood, die van de steenhommel zwart. Verder is de grashommel ruiger behaard dan de steenhommel.

HOE KAN JIJ DE GRASHOMMEL HELPEN?

Door leefgebied te creëren in je tuin:

Plant of zaai waardplanten, zoals gewone smeerwortel, rode en witte klaver. Laat paardenbloemen staan, want die worden in het voorjaar veel door hommelmenginginnen bezocht.

Door op te letten met maaien:

Maai niet te dicht bij de grond, zodat je geen hommelnesten kapot maakt. Ook is het belangrijk altijd een stukje te laten staan. Zo is er het hele seizoen voedsel en schuilgelegenheid.

De grashommelkoningin op rode klaver

De steenhommelkoningin lijkt veel op de grashommelkoningin, maar de haren op de achterschelen zijn zwart in plaats van rood

Maaibeheer voor grashommels

Om de omgeving geschikt te maken voor grashommels, moet er op het juiste moment genoeg voedsel zijn. Ook moet een nest alle kans krijgen om van begin tot eind veilig te blijven. Koninginnen komen vanaf april boven de grond. Vanaf eind mei vliegen ook werksters rond, gevolgd door de mannetjes eind juli. Pas in september is de vliegtijd voorbij. Van april tot en met september zal er in een geschikt gebied altijd smeerwortel, verschillende soorten klavers, wikkes, veldlathyrus, hondsdrif, distels en grote kaardenbol aanwezig moeten

zijn om grashommels van voldoende voedsel te voorzien. Op kleigrond moet minstens twee keer per jaar gemaaid worden om een locatie bloemrijk te houden. Door het maaien gefaseerd uit te voeren en tijdens maaibeurten om plekken met veel van deze bloemen heen te maaien, is er altijd voedsel. Grashommels maken hun nest in graspollen van dichte vegetatie in bermen, oevers of bloemrijke graslanden. Door om ruigtes heen te maaien, is de kans klein dat grashommelnesten worden vernietigd. Zo kan het nageslacht van de koningin uitvliegen en volgend jaar weer een nest beginnen.

GRASHOMMELEXCURSIE OP VRIJDAG 5 JUNI

Wil je meer weten over de grashommel? Kom dan op vrijdag 5 juni naar onze grashommelexkursie in Lellens. Je leert hoe je dit mooie dier herkent en hoe jouw waarnemingen een bijdrage leveren aan het behoud van deze soort. Ga voor meer informatie en aanmelden naar landschapsbeheergroningen.nl en bekijk de agenda.

De grashommelkoningin, met oranje- of rode haren op de achterschelen

Het project *Grashommel Fase 1* wordt gefinancierd door de provincie Groningen.

De rust van maaien met de zeis

“De wetsteen gebruik je om tussen het maaien door de karteltjes op je zeisblad weer in de juiste stand te krijgen”, zegt Monique Gengler. We ontmoeten haar ergens in het Groningse landschap, waar ze ons haar gereedschap uitvoerig laat zien én demonstreert. Natuurlijk mogen we ook zelf een stukje maaien. Monique is al jaren vrijwilliger bij de zeisbrigade, en vertelt vol enthousiasme over dit mooie ambacht. “Het geeft rust, het is goed voor de biodiversiteit én je blijft er fit bij.”

Als boerendochter keek ze vroeger de kunst af bij haar vader. “Hij maaide ook met de zeis, en dat deed ik als kind gewoon na. Zo heb ik ook leren zwemmen”, grapt ze. “Toen mijn nichtje mij zo’n 6 jaar geleden meevroeg naar een cursus maaien met de zeis van Landschapsbeheer Groningen, zag ik dat als een kans om écht de kneepjes van het vak te leren.” Na de cursus sloot ze zich aan bij de zeisbrigade. “Het is een gezellige groep, het voelt echt als familie. Het heeft me ook wel veranderd. Ik ben niet iemand die graag op de voorgrond treedt, maar ik ben echt opener geworden en heb meer zelfvertrouwen gekregen door de groep.” Inmiddels doet Monique ook volop mee aan zeistoernooien, in binnen- en buitenland. “Dat doe ik voornamelijk met het Groningse damesteam, maar inmiddels ook met de Drentse dames. Vorig jaar zijn we zowaar eerste geworden”, lacht ze.

Mooiste plekken

Ze vertelt dat ze vaak mooie gesprekken voert bij de demonstraties van de zeisbrigade. “Mensen vertellen bijvoorbeeld dat hun opa vroeger ook maaide met de zeis, of ze maken juist kennis met deze manier van maaien.” Ook voert de brigade vaak maaiklussen uit in de buurt. “Je komt op de mooiste plekken”, zegt Monique. “Zo gingen we eens riet maaien bij een eilandje in het buitengebied bij Garrelswaer. We moesten door het water waden om er te komen; je staat dan echt middenin de natuur. Er vloog zelfs een velduil voorbij.”

“Het is een gezellige groep, het voelt echt als familie”

Wat Monique betreft is de geruisloosheid van het maaien met de zeis het mooist. “Je hoort alleen het snijden van het gras. En doordat het zo stil is, merk je de dieren in het veld ook eerder op. Zo kun je even stoppen als je een kikker of een haas ziet. En doordat je zo nauwkeurig kunt maaien, beschadig of verdicht je de bodem ook niet.” Het is daarom niet alleen een mooi ambacht, maar ook een prachtige vorm van natuurvriendelijk beheer.

OOK GROENE VRIJWILLIGER WORDEN?

Groene vrijwilligers zijn onmisbaar! Wil je ook meehelpen bij jou in de buurt? Scan de QR-code voor meer informatie.

BOTANISCH SCHETSBOEK

Pinksterbloem - *Cardamine pratensis*

Wie wordt er nou niet vrolijk van de pinksterbloem in het voorjaar!

De Pinksterbloem bloeit tussen april en juni.

De Pinksterbloem is een waardplant voor de Oranjetipjes, vrolijke voorjaarsvlinders. Dat betekent dat de plant belangrijke is voor de voortplanting van deze vlinder.

Deze middelhoge plant (15-50 cm) met licht lilairoze samengestelde bloemen bloeit in kruidenrijke natte graslanden, vochtige bermen en moerassige veengronden. Als je de prachtige bloem van dichtbij bekijkt zie je op de vier lila kroonblaadjes donkerpaarse dooradering.

Als je nog beter kijkt, zie je dat de blaadjes van de plant verschillend van vorm zijn. De rozet aan de grond bestaat uit veerdelige bladeren met ronde en een beetje bochtige blaadjes. Aan de stengel hebben de blaadjes echter bijna de vorm van een veer met smalle lange blaadjes.

De vlinder zet haar eitjes af op planten die dichtbij struiken staan. De rupsen kunnen zich dan later in het struikgewas verpoppen.

Alhoewel je soms hele velden ziet bloeien, ze staan op de Rode Lijst. Dat is een overzicht van kwetsbare en beschermde plant- en diersoorten.

Een frisse wind voor Groningse molens

RUG-studenten dragen bij aan herstel molenbiotopen

Willem Vletter

Molens zijn onlosmakelijk verbonden met het Groningse landschap. Ze vertellen het verhaal van waterbeheer, landbouw en ambacht en vormen al eeuwenlang herkenningspunten in de regio. Maar een molen kan alleen draaien als er voldoende wind is, en juist daar wringt het steeds vaker. Door groeiende beplanting en veranderingen in het landschap komt de windvang van veel molens onder druk te staan.

Met het project *Herstel Molenbiotopen* werkte Landschapsbeheer Groningen samen met Erfgoed in Groningen aan het verbeteren van de omgeving rondom molens. Daarbij draaide het niet alleen om het kappen of aanplanten van groen, maar vooral om het herstellen van de juiste balans tussen cultuurhistorie, natuur en leefomgeving. In een recente samenwerking met studenten van de Rijksuniversiteit Groningen kreeg dit werk een nieuwe impuls.

Wat is een molenbiotop?

De term molenbiotop verwijst naar de directe omgeving van een molen, met name de ruimte die nodig is om voldoende wind te kunnen vangen. Bomen, struiken en bebouwing kunnen deze wind belemmeren. Wat vandaag nog geen probleem is, kan over tien of twintig jaar wel degelijk invloed hebben op het functioneren van een molen. Daarnaast spelen zichtlijnen een

belangrijke rol. Molens zijn van oudsher beeldbepalende elementen in het landschap. Wanneer ze verscholen raken achter hoge beplanting, gaat een deel van hun cultuurhistorische waarde verloren. Het herstellen van een molenbiotop betekent daarom meer dan alleen ingrijpen in het groen; het is een zoektocht naar een inrichting die recht doet aan erfgoed, natuur en de wensen van bewoners.

Herstel met oog voor landschap en gemeenschap

Binnen het project *Herstel Molenbiotopen* zijn op verschillende locaties in Groningen plannen ontwikkeld om de omgeving van molens te verbeteren. Dat gebeurde altijd in samenwerking met moleneigenaren, omwonenden, gemeenten en vrijwilligers. Maatregelen kunnen variëren van het verwijderen of terugzetten van beplanting tot het aanplanten van nieuwe, streekei-

gen soorten. Daarbij was er nadrukkelijk aandacht voor biodiversiteit, bijvoorbeeld door het toevoegen van bloeiende planten die aantrekkelijk zijn voor insecten.

Een frisse blik van studenten

Om te bepalen waar de grootste knelpunten liggen en waar met relatief kleine ingrepen de meeste verbeteringen te behalen zijn, werd de samenwerking gezocht met studenten van de Rijksuniversiteit Groningen, afdeling Spatial Sciences. Zij werkten binnen het vak Interdisciplinary Approaches to Geospatial Challenges aan het project, samen met molenexpert Johan van Dijk van Erfgoed in Groningen. Vier internationale studenten brachten in negen weken alle molenbiotopen in kaart. De studenten verzamelden en combineerden verschillende databronnen, zoals hoogtekarten, landgebruik en informatie over bebouwing. Op basis daarvan ontwikkelden zij een model dat per molen berekent waar obstakels zoals bomen of gebouwen de windstroming verstoren.

Leren van elkaar

De studenten kregen de kans te werken aan een concreet en maatschappelijk relevant vraagstuk, terwijl wij profiteerden van nieuwe inzichten en

“Bij de molenexcursie werd de data echt concreet”

een frisse blik. “Samenwerken met studenten is leuk. Ze kijken toch anders tegen zaken aan, zeker als ze uit verschillende vakgebieden komen,” zegt Willem Vletter, adviseur cultuurhistorie bij Landschapsbeheer Groningen en contactpersoon voor de studenten. Tijdens een veldbezoek konden de studenten een molen van dichtbij bekijken. “Hier begon het echt te leven bij de studenten. Dat was een moment waarop de data ineens concreet werd,” zegt Willem.

Van data naar inzicht

De analyse van de studenten resulteerde in een overzicht van alle molenbiotopen in Groningen, inclusief de belangrijkste knelpunten per locatie. Daarnaast stelden zij een top tien samen van molens waar met relatief beperkte ingrepen de grootste verbetering te behalen is. Daarbij maakten zij onderscheid tussen obstakels die beïnvloedbaar zijn, zoals bomen, en obstakels die dat niet zijn, zoals gebouwen. Dit helpt om realistische keuzes te maken; als een molen vooral wordt belemmerd door bebouwing, heeft ingrijpen in beplanting minder effect. “Het viel me op dat ook de niet-aanwaaijzijde van een molen een rol speelt bij effectieve windvang,” legt Willem uit. “Als er achter de molen een hoog

gebouw staat, kaatst de wind terug en vermindert dat de effectiviteit.” Ook namen de studenten ecologische aspecten mee in hun analyse. De ontwikkelde methodiek is bovendien flexibel en kan aangepast worden afhankelijk van de gestelde prioriteiten.

Waardevolle verbinding

De samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen laat zien hoe waardevol de verbinding tussen onderwijs en praktijk kan zijn. Door studenten te betrekken bij actuele vraagstukken ontstaat niet alleen nieuwe kennis, maar ook meer bewustzijn bij een nieuwe generatie professionals. Voor Landschapsbeheer Groningen biedt deze aanpak kansen voor vervolgonderzoek, verdere verfijning van de methodiek of nieuwe samenwerkingen met onderwijsinstellingen. Wat blijft, is het gezamenlijke doel de Groningse molens ook in de toekomst draaiende en zichtbaar te houden in het landschap. Met kennis, samenwerking en een frisse blik komt er weer ruimte voor de wind.

Dit project kwam tot stand dankzij financiering van provincie Groningen.

De Noordermolen in Moorddijk
foto Stella Dekker Fotografie

“Als kind was ik al gek op die helikoptertjes”

Ghislaine bij een van de aangeplante veldesdoorns

In de straat in Ten Boer staan ze keurig op een rij: de in november aangeplante jonge veldesdoorns, die hier dankzij *Bloeiend Perspectief* een plek vonden. Bewoner Ghislaine Swart was de aanjager. “Woon je in de oude gemeente Ten Boer, dan heb je nu de kans je omgeving te vergroenen en de biodiversiteit terug te brengen”, zegt ze. “Dat je direct invloed hebt op de natuur waarin je leeft, maakt dit programma echt bijzonder én waardevol.”

“De bomen zijn nu nog piepjong, maar het planten van de veldesdoorns reikt verder dan het hier en nu”, gaat Ghislaine verder. “Ze staan er ook voor toekomstige generaties.” Als kind vond ze de ‘helikoptertjes’ van deze bomen – de zaden – al leuk, ze heeft er goede herinneringen aan. “Ik hoop dat ze de kinderen die hier wonen net zulke mooie herinneringen geven. Omdat er aan het eind van de straat een basisschool is, komen hier elke dag veel kinderen langs.”

Bijeenkomst in het Buurhoes
Ghislaine woont al sinds 2008 in Ten Boer, samen met haar gezin. April vorig jaar vond ze een flyer in de briefbus van *Bloeiend Perspectief*, waarop een bijeenkomst in het Buurhoes stond aangekondigd. “Ik wilde altijd al meer groen in de straat en ik had tijd, dus besloot ik erheen te gaan”, vertelt Ghislaine. “Er waren drie mensen van *Bloeiend Perspectief* aanwezig. Ze dachten meteen goed mee en waren erg positief over het idee voor meer groen in de straat.”

“Dat je direct invloed hebt op je leefomgeving, maakt *Bloeiend Perspectief* echt bijzonder”

Snel in actie

Al snel werd overgegaan tot actie. De opties werden verkend en Landschapsbeheer Groningen – de partij die *Bloeiend Perspectief* in opdracht van gemeente Groningen uitvoert – adviseerde over een geschikte bomensoort in de straat. Dat werd de veldesdoorn, een soort die van nature voorkomt in Groningen. Ook leveren de bomen een mooie bijdrage aan de biodiversiteit: ze zijn een goede nectar- en stuifmeelbron voor wilde bijen en andere insecten.

ten. De zaden worden gegeten door vogels, en oudere bomen bieden een mooie plek voor vogelnesten. Ghislaine: “Met het plan voor de veldesdoorns ben ik langs de burens gegaan. Iedereen kon zich hier gelukkig snel vinden. De bomen moesten niet te groot zijn en niet teveel volume hebben, want dat zou teveel licht wegemen en daarmee niet passen in een woonwijk. Dat was nog een reden om te kiezen voor de veldesdoorn.”

Nog meer groen

Ghislaine is blij met het eindresultaat en de snelle uitvoering. Als tip geeft ze mee om aan de voorkant gelijk helder te zijn over het onderhoud; dat maakt dat je nog sneller kunt schakelen. “Een mooie vervolgstap zou zijn om ook de kant van de straat waar de school staat meer te vergroenen”, zegt ze. “Maar het programma reikt natuurlijk verder dan onze straat. Dus wil je ook meer groen en biodiversiteit? Meld je dan vooral aan bij *Bloeiend Perspectief*!”

OVER BLOEIEND PERSPECTIEF

In *Bloeiend Perspectief* werken bewoners van de voormalige gemeente Ten Boer samen met Landschapsbeheer Groningen en gemeente Groningen aan een groenere en aantrekkelijke leefomgeving waar vogels, vlinders, insecten én mensen zich thuis voelen. *Bloeiend Perspectief* is ontstaan vanuit ideeën uit de dorpsvisies en tijdens gesprekken met bewoners. Inmiddels is het uitgegroeid tot een programma waarin we samen met inwoners groene initiatieven realiseren. *Bloeiend Perspectief* wordt mogelijk gemaakt door Nationaal Programma en provincie Groningen.

Over Irene Lantman

Irene Lantman is adviseur ecologie en werkt ruim 5 jaar bij Landschapsbeheer Groningen. Na haar studie Ecologie en Evolutie aan de Rijksuniversiteit Groningen is ze gepromoveerd aan Universiteit Gent op de effecten van biodiversiteit van bomen en landschapscontext op insecten en hun functies. Om niet alleen als onderzoeksresultaat te zien dat biodiversiteit achteruit gaat, wilde ze aan het herstel bijdragen. Dat bracht haar terug naar Groningen en naar Landschapsbeheer Groningen.

Maai mei niet! Of toch wel?

De publiekscampagne Maai Mei Niet is een groot succes. Iedereen die iets voor de biodiversiteit wil betekenen, heeft hier waarschijnlijk wel van gehoord. Of misschien zetten de bordjes Maai Mei Niet in de berm je aan het denken. Is niet maaien in mei nu dé actie om meer bloei te krijgen, of is het vooral een manier om mensen bewust te maken van hun omgeving?

No Mow May

Maai Mei Niet is door de Bijenstichting, Flora van Nederland, Stichting Steenbreek en Velt geïntroduceerd in Nederland. De oorsprong van deze campagne vind je in Engeland. In 2019 introduceerden zij No Mow May. Door in mei niet te maaien, krijgen kruiden de kans te bloeien. Meer bloemen betekent meer voedsel voor bestuivers, die weer een cruciale rol spelen in de voedselvoorziening. Niet maaien vraagt niet om meer werk, maar juist minder. Lager kan de drempel bijna niet zijn.

Maai Minder

Maar daar eindigt het verhaal niet. Want als alles na mei gelijk wordt weggemaaid, is ook spontaan al het voedsel voor bijen weg, en de schuilplekken voor allerlei insecten. De insectengemeenschap kan na een piek

in mei hard instorten. Het is dan ook goed nieuws dat de campagne Maai Mei Niet is veranderd in Maai Minder. Zo helpen we ook na de maand mei de natuur vooruit.

Wanneer wel of niet maaien

Bovendien is de maaistop in mei niet voor alle planten goed. Bijvoorbeeld bij soortenarm grasland. Hier staan weinig soorten planten; er groeit vooral gras. Door dit gras juist in mei te maaien, verschaalt het qua voedingsstoffen, waardoor er meer kruiden en dus meer soorten gaan groeien. Maar wanneer kies je dan juist wél voor een maaistop? Als je een gazon hebt waar je wat meer bloemen wilt laten staan. Ga je na mei weer maaien, sla dan de eerste paar keren een stukje gazon over, zodat er nog wat bloemen en daarmee schuilplekken voor dieren overblijven.

Een slaperdijk in het Waddengebied

“Een slaperdijk doorbreekt de leegte van het landschap”

Annelies Groenestein

Samenwerken aan een groener Hogeland:

Slaperdijken worden wakker

Langs de Groninger Waddenkust slingeren ze nog altijd door het landschap: slaperdijken. Ooit aangelegd als bescherming tegen het water, liggen ze nu vaak stil en onopvallend tussen de akkers. Wie erlangs fietst, ziet vooral gras en een glooiing in het land. Een restant van een andere tijd. Maar juist deze historische lijnen bieden vandaag de dag nieuwe kansen.

Met het project *Slaperdijken: Groene Verbinders in het Waddengebied* werken natuurorganisaties, boeren en onderzoekers samen aan herstel van biodiversiteit én landschap. De slaperdijken vormen daarbij geen losse elementen, maar een netwerk dat zich uitstrekt langs de Waddenkust. Door middel van ecologisch natuurbeheer kunnen ze uitgroeien tot een groenblauwe dooradering: een samenhangend systeem dat leefgebieden met elkaar verbindt. Projectleider Annelies Groenestein van Landschapsbeheer

Groningen: “Zo’n dijk doorbreekt de leegte van het landschap van Het Hogeland. Het is bijna een baken waar je je aan vastklampt in dit open, groot-schalige gebied. Als je het verhaal kent, ga je er ook anders naar kijken.” Binnen het project krijgt die beleving een bredere betekenis. De slaperdijken worden niet benaderd als waterkering, maar als groene en historische lijnen in het landschap die ruimte bieden aan planten, insecten en vogels, en tegelijk het verhaal van het gebied zichtbaar maken.

Van grasmat naar levend landschap

Waar slaperdijken nu vaak kort gemaaid en intensief beheerd worden, ligt de ambitie in een meer natuurlijke inrichting. Door het aanbrengen van struikgewas zoals meidoorn en roos, kruidenrijke bermen en variatie in beheer ontstaat een aantrekkelijk landschap voor insecten, vogels en planten. De aanpak is praktisch en gebiedsgericht. De struikgewassen bieden beschutting en broedgelegenheid voor vogels en vormen tegelijk leefgebied voor insecten. Met kruidenrijk grasland neemt het voedselaanbod voor bestuivers toe. Ook wordt er ingezet op extensieve begrazing en aangepast maaibeheer. Juist die variatie in gebruik zorgt voor verschillen in vegetatie en bodem, wat essentieel is voor de biodiversiteit. Kleine veranderingen kunnen daarbij al veel effect hebben. Zo zorgen de pootafdrukken van koeien bijvoorbeeld voor kleine kuiltjes in de grond waarin water blijft staan: microhabitats waar insecten en planten weer van profiteren. Elke dijk is anders, en daarom wordt per locatie gekeken wat nodig is. Samen met boeren worden beheerplannen opgesteld die passen binnen de bedrijfsvoering én bijdragen aan natuurherstel.

Samen sterker

Wat het project bijzonder maakt, is de intensieve samenwerking met verschillende partijen. Zo speelt Boerennatuur Midden Groningen een belangrijke rol in het contact met agrariërs, terwijl Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA) zich richt op de ecologische kwaliteit en monitoring van de dijken. Landschapsbeheer Groningen draagt juist weer bij aan aanleg en kennisontwikkeling. Volgens Annelies is die samenwerking essentieel. “Eén plus één werd al snel drie. Iedere partij brengt iets eigens in, maar samen bereik je veel meer.” Een belangrijk onderdeel is het betrekken van boeren, die een groot deel van de slaperdijken beheren. Via agrarisch natuurbeheer worden afspraken gemaakt over extensiever beheer. Daarnaast wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een specifiek dijkenpakket binnen het ANLb, dat beter aansluit bij deze bijzondere landschapselementen.

Dat de aanpak aanslaat, bleek tijdens de startbijeenkomst in maart dit jaar. De opkomst was groter dan verwacht en de sfeer positief. Boeren, organisaties en andere betrokkenen kwamen samen om plannen te bespreken en kennis te delen. Volgens Annelies is er duidelijk beweging zichtbaar. “Steeds meer boeren staan open voor een andere manier van werken, waarin ook ruimte is voor natuur.”

Meer dan natuur

De betekenis van de slaperdijken gaat verder dan ecologie. Ze vertellen ook het verhaal van het landschap: hoe het is gevormd door landaanwinning, waterbeheer en menselijk gebruik. Binnen het project worden daarom vijf beleefpunten ingericht langs de dijken. Hier kunnen wandelaars en fietsers het verhaal van het landschap ontdekken via informatieborden en routes die aansluiten op bestaande paden. Zo worden de dijken niet alleen groener, maar ook zichtbaarder en begrijpelijker.

Blik op de toekomst

Over tien jaar moeten de slaperdijken nog steeds herkenbaar zijn als dijken. Dat is ook vastgelegd in de regelgeving. Het doel is geen dicht bos, maar een afwisselend landschap met struiken, kruiden en open stukken. Vrijwilligers gaan een belangrijke rol spelen bij aanplant en onderhoud, zodat het landschap zich kan ontwikkelen met betrokkenheid van de omgeving. Wat begon als een gebiedsgerichte aanpak groeit uit tot een breder netwerk van mensen en ideeën. Of zoals Annelies het zegt: “Het mooiste is dat het steeds uitgebreider wordt. Dat mensen willen meedoen en het samen verder brengen. Daar word ik echt blij van.”

De naam van het project is oorspronkelijk *Natuurlijke Slaperdijken Hogeland*, en wordt als onderdeel van het programma *Waddenkronieken* mede mogelijk gemaakt door het Waddenfonds en gemeente Het Hogeland.

Door de samenwerking met Boerennatuur Midden Groningen, Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA) en EIS Kenniscentrum Insecten hebben we het project ‘opgeplust’ naar een bredere scope op agrarisch natuurbeheer. Dit doen we onder de noemer *Slaperdijken: Groene Verbinders in het Waddengebied*.

Op zoek naar de gouden formule voor bloeiende bermen

Janneke van Goethem

Het bloemrijker maken van bermen is één van de projecten waar we aan werken binnen *Bloeiend Perspectief*. In dit programma werken we samen met inwoners en gemeente Groningen aan een groenere en aantrekkelijke leefomgeving in de oude gemeente Ten Boer. “Bermen leveren steeds meer in aan biodiversiteit en bloeirijkdom”, zegt projectleider Janneke van Goethem van Landschapsbeheer Groningen. “Dit zien inwoners ook: zij hebben de wens uitgesproken hier iets aan te doen. Daarom is de bermenaanpak opgenomen in het programmaplan.” We ontwikkelden een slimme methodiek om de potentie van bermen in kaart te brengen. Dit najaar kun je ons tegenkomen in het buitengebied, waar we experimenteren met inzaaien en aanplanten, maar ook met ecologische beheermethoden.

Maaien en afvoeren is beter

De methodiek brengt de potentie van een berm in kaart. Aan de hand daarvan kunnen we besluiten in te zaaien, aan te planten of anders te beheren. Of een combinatie hiervan toe te passen. Samen met gemeente Groningen onderzoeken we dus niet alleen hoe we de bermen anders kunnen inrichten, maar ook meer ecologisch kunnen beheren. “Nu worden bermen vaak gekleped; het gras wordt er ‘afgeslagen’ en meteen afgevoerd”, vertelt Janneke. “Maar uit onderzoek is gebleken dat dit de wortels verstoort. Je trekt aan de plant, waar bloemrijke soorten meestal niet tegen kunnen. Je krijgt dan een ruige berm met weinig bloemen.” Maaien is een betere optie. Janneke: “Door het maaisel een paar dagen te laten liggen, krijgen insecten en zaden de kans eruit te vallen, zodat ze een nieuwe plek

kunnen vinden. Na een paar dagen kan het maaisel alsnog worden afgevoerd. Dit verschraalt de bodem, wat de variëteit in soorten weer bevordert.” Het toepassen van meer ecologisch beheer sluit goed aan bij de ambities van gemeente Groningen, die volop inzetten op een beheerstrategie die stuur op waarden (SWING).

Knoopkruid en wilde cichorei

Je denkt bij een bloeiende berm misschien aan wuivende klapprozen en margrietten in de wind. Een logische gedachte, maar niet geschikt voor de kleigrond in dit specifieke Groningse gebied. De natuurlijke begroeiing is op kleigrond vaak hoog en er komen veel stevige grassoorten voor. Bloemen kunnen vaak niet met deze hoge grassen concurreren. Sommigen pleiten ervoor grassen weg te halen om ruimte te maken voor bloemen, maar dat zijn dure ingrepen en de grassen blijven terugkomen. “Dat is ook helemaal niet erg”, licht Janneke toe. “De grassen horen bij dit gebied.” We proberen daarom bloemrijke soorten en planten uit die tussen het gras kunnen groeien en de concurrentie aan kunnen. Samen met de Cruydt Hoec, een kwekerij voor wilde planten, onderzoeken we wel-

Een bloeiende berm in de zomer
Anoula Voerman, RO Visuals

Wilde cichorei

ke het meest geschikt zijn. Denk aan knooppkruid, boerenwormkruid en wilde cichorei. “Er is veel onderzoek gedaan naar kruidenrijke bermen op arme zandgrond, maar niet naar kleigrond”, zegt Janneke. “Die uitdaging gaan we graag aan.”

Kruidenrijke bermen op kleigrond

Gemeente Groningen heeft al eerder met de Cruydt Hoeck kruidenmengsels samengesteld, maar die zijn niet goed toepasbaar in de oude gemeente Ten Boer. “Daarom gaan we nu een proef doen met twee mengsels, die speciaal zijn ontwikkeld voor dit gebied”, vertelt Janneke. “Hiervoor richten we een proefveld in bij de begraafplaats in Thesinge, waar we ook verschillende beheermethoden op los laten.” Uit monitoring van de gemeente blijkt dat na de aanleg van een bloemrijke berm het eerste jaar vaak erg succesvol is. Daarna neemt de bloemrijkdom vaak af over de jaren. Dat kan te maken

Een impressie van de berm in de winter
Anoula Voerman, RO Visuals

Bloemrijk kost tijd

We zijn tevreden als de inwoners de bermen in hun leefgebied mooi vinden, en de bloemrijkdom en de biodiversiteit zijn toegenomen. “Dit kost tijd, maar we weten dat we met een kruidenrijke basis en goed beheer de bermen weer bloemrijker kunnen maken”, zegt Janneke. “Ook hopen we dat het mensen enthousiast maakt mee te helpen met bijvoorbeeld monitoren. We gebruiken

daarvoor de nectarindex, een handige tool waarmee je eenvoudig bloemen kunt herkennen en noteren. Hiermee krijgen we een goed beeld van welke soorten er bloeien, hoeveel er bloeit gedurende het groeiseizoen en of dat over de jaren ook verandert. We verwachten echt niet dat mensen de komende vijf jaar willen monitoren; kom het eerst eens een seizoen proberen!”

hebben met een verkeerd zaadmengsel waarin soorten zitten die niet goed groeien op de gekozen plek. Maar het kan ook aan het beheer liggen. Omdat we de bloemrijkheid juist in stand willen houden, voeren we de proef in Thesinge uit. “Met het proefveld verkrijgen we de methodiek, én richten we een aantrekkelijke groene ontmoetingsplek in voor inwoners. Uiteraard in nauwe samenwerking met de inwoners van Thesinge.” De lessen die we hier leren, passen we toe op de bermen in het buitengebied.

“We ontwikkelen kruidenmengsels voor deze specifieke kleigrond”

Bloeiend Perspectief is een programma van gemeente Groningen en Landschapsbeheer Groningen, dat wordt mogelijk gemaakt door Nationaal Programma Groningen en provincie Groningen.

GROEN TALENT

Ilse Schouten

“GIS is de brug tussen binnen en buiten”

Het platform GIS vormt bij Landschapsbeheer Groningen een belangrijke basis voor ons dagelijks werk, zo ook voor projectmedewerker Ilse Schouten. GIS staat voor geografisch informatie systeem en wordt gebruikt voor het vastleggen, opslaan, analyseren en visualiseren van gegevens, gekoppeld aan een locatie. “GIS echt de brug tussen binnen en buiten”, zegt Ilse. “Met behulp van diverse GIS-apps werk ik mee aan onze projecten. De data vertaal ik naar een concreet en begrijpelijk advies voor de buitenwereld.”

Ilse studeerde ooit verpleegkunde, maar ze miste de verbinding met buiten. Ze gooide het over een andere boeg en ging Bos- en Natuurbeheer studeren aan Hogeschool Van Hall-Larenstein in Velp, met als afstudeerrichting rentmeesterij. Na haar eerste baan kwam ze terecht bij Landschapsbeheer Groningen. Vooral de collega’s maken haar werk leuk, vindt Ilse. “Er werken hier bevlogen en betrokken mensen, ieder met hun eigen expertise. De lijnen zijn heel kort en iedereen is altijd behulpzaam. En ik vind het mooi dat we een eigen buitendienst hebben; dit is echt uitzonderlijk voor een landschapsbeheerorganisatie. Ik werk graag met hen samen, net als met mijn collega’s van het projectbureau.”

Van grof- naar fijnmazig

Ze werkt voor projecten van Landschapsbeheer, maar ook voor de Landshapswerkplaats en Routebureau Groningen. “Voor het routebureau zijn we op dit moment bezig met een upgrade van het wandelnetwerk bij Stadskanaal en Oude Pekela”, zegt Ilse. “Met input van de omgeving kijken we

hoe we het grofmazige netwerk meer fijnmazig kunnen maken, en daarmee aantrekkelijker.”

“Er werken hier heel bevlogen en betrokken mensen”

Van GIS naar leidraad

Een mooi voorbeeld van hoe het werk van Ilse samenkomt, is haar bijdrage aan de strategie en procesleidraad voor informatievoorziening – met name bebording – in de openbare ruimte. “Deze leidraad hebben we vanuit Routebureau Groningen samen met Marketing Groningen geschreven en aangeboden aan de provincie Groningen”, legt ze uit. “Bij de start heb ik samen met mijn collega Anne Hindriks-Chardon een app ontwikkeld in ArcGIS Field Maps en hierin data klaar-gezet om borden in het gebied te in-

ventariseren. Daarmee konden onze collega’s en vrijwilligers op pad en gegevens invoeren. Die data heb ik verzameld, geanalyseerd en visueel gemaakt. Dit hebben we vertaald naar de leidraad en gepresenteerd aan de provincie Groningen, waar de wens voor een gezamenlijke aanpak werd uitgesproken. Nu ga ik de app doorontwikkelen, zodat we kunnen blijven monitoren.”

Van begin tot eind

Ilse haalt veel energie uit het kunnen volgen van zo’n proces, van begin tot eind. “Het is mooi dat je met het verzamelen en visualiseren van data concrete oplossingen en advies kunt bieden die begrijpelijk zijn voor iedereen”, zegt ze. “Ik dacht altijd dat GIS heel technisch was, maar het is ook echt een communicatiemiddel.” Ze ziet zichzelf in de toekomst wel verder doorgroeien in de wereld van GIS, misschien in combinatie met natuurbeheer en een meer adviserende rol. “Hierbij blijft het de kunst om data te vertalen naar begrijpelijke informatie voor iedereen.”

ONTDEK DE RIJKE GESCHIEDENIS

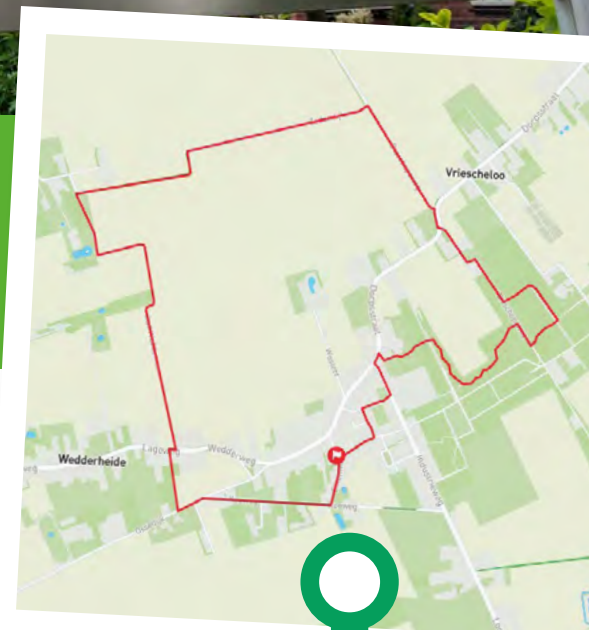
De Korenbloem Vriescheloo

6,4 km

Start vanuit het dorp Vriescheloo bij molen de Korenbloem en ontdek het afwisselende landschap van het kerspel Vriescheloo, dat door de eeuwen heen van karakter veranderde. Wandel over zandpaden, passeer het gehucht Oude Wedderveen en kom door een voormalig heidegebied, bekend als Wedderheide. Door ruilverkaveling en natuurontwikkeling is het landschap veranderd, maar het heeft zijn charme behouden. Bloemrijke graslanden, open velden en zandpaden maken het een ideale route voor wandelaars die willen genieten van stilte en natuur.

Over De Korenbloem

Molen de Korenbloem staat al meer dan honderd jaar in Vriescheloo. In de molen is een klein winkeltje met streekproducten. De molen werd in 1895 gebouwd door molenbouwer Siefken uit Blijham, deels op de basis van een oude oliemolen uit Scheemda (1803). Tot na de Tweede Wereldoorlog bleef de molen in gebruik als korenmolen. In 1947 kreeg de molen een elektromotor, waarna het gebruik afnam. In 1967 kocht de gemeente Bellingwolde de molen en restaureerde deze grondig. Sindsdien is hij vrijwel elk weekend weer in bedrijf. Naast de molen is een pension gevestigd.

Startpunt

Molen de Korenbloem,
Berkenweg 14 Vriescheloo

Meer informatie

routesingroningen.nl/wandelroutes/de-korenbloem-vriescheloo/

In elke editie van
THUIS tipt Routebureau
Groningen een route. Dit
keer: **De Korenbloem
Vriescheloo.**

Scan de QR-code om direct de route te zien